

in pod tem imenom so poznali stari Polaci po sporočilu Guagninovem zemeljsko boginjo Ceres.

Pri Litvanih z drugim tvarivnim suffiksom podzemeljsko boginjo najdemo z imenom NIJOLA, *) kar spet se ujema z NIJO.

Iz tega vidimo, da so NIRA, NIVA, NIJA bile zemeljske boginje in takošna je tudi bila norenska NORA — NOREIA, kakor sem v gori imenovanem članku do dobrega razložil. Da boginja Noreja ni le samo „Schutzgöttin des gleichnamigen Municipium, oder auch dieses selbst als Gottheit personificirt“ bila, kakor dr. Hefner misli, se vidi iz družbe drugih božanstev, poleg katerih je tudi Noreja bila častena, kakor: Mars, Hercules, Victoria itd. Mesto Norejo so keltiški Boji s celim norejanskim okrožjem vred že leta 58 pred Krist., kakor Caesar (Bell. gall. I, 5) piše, pod svojo oblast spravili. Ako bi Noreja samo kakošno mestno božanstvo bilo, gotovo bi ga tudi sorodni panonski Brevci ne bili častili. Al spomeniki poterjujejo, da je Publi Septimi Claudian Decan cohortis Breucorum, kateri je v Germanii s to kohorto v posadki bil, za se in svoje postavil boginji Noreji spominek, katerega zlomek je sadaj hranjen v Landshutu na Bavarskem. Panonski Brevci, ktere je Tiberi (Sueton in Tib. c. 9) premagal, so po Pliniju (Hist. Nat. III, 28) in Strabonu (lib. VII, cap. 5, §. 3) stanovali med Kolpo in Savo. Stanovnike tega kraja še dan današnji sosede imenujejo Brajce. Še kot rimski podložniki so osem kohort v rimsko vojsko postavili!

Kohorta Brevcov je tudi bila posajena kraj reke Rhena. Tam se je našel napis: SASAIVS LICAI filius, miles ex cohorte octava Breucorum annorum XXXII. stip. XII hic situs est, haeredes titulum fecere (Gruter str. 560 Nr. 2), Sasaj in Likaj ste imeni slovenski po obliki primeri: Rataj, Blagaj itd., in po koreniki, od sas, der Drache, in lik, zato Likaj = Likar znano ime po Slovenskem. Tudi Sasi, Sasaniči, Sasari živijo po Štirnškem. Slavna kohorta Brevcov je še na Bavarskem spomenik drugemu domačemu božanstvu postavila namreč: Sedatu. Spomenik je sadaj hranjen v avgsburžkem starinišču (glej Hefner „Das römische Baiern“ str. 99). Ker napis se glasi: SEDATO SACRVM COH. I. BRE. itd., je tedaj dr. Hefner dvomil: ali bi bral Bretonum ali pa Breucorum. Vendar je berilo Breucorum edino resnično, ker galski rod v napisih se zmirom najde v obliki BRITONES, BRITONUM. Poleg tega je bil Sedat panonsko slovensko božanstvo, katerega spominek in slika še lahko v Leskovcu ne daleč od starega Nevoduna vidimo. Jaz sem že v „Novicah“ in v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain“ (Jahrg. 1857 str. 112) o tem božanstvu govoril. Ker vsem mojim čitateljem niso menda oni listi znani, še enkrat dotične verste sem postavim: „Den Pogoda, bei den Slovenen auch Godut genannt, finden wir in der lat. Uebertragung Sedatus Augustus. Sein Bildniss ist auf einem römisch-slawischen Denksteine, der an der Wand der Pfarrkirche zu Haselbach eingemauert ist, zu sehen. Der Sedatus-Godut hält in der einen Hand eine gesenkte Schleuder, in der andern den Donnerstein. Im Hintergrunde ist ein Regenbogen angebracht. Es ist somit im Godut der sanfte befruchtende Donner ohne gewaltigen Sturm und Hagel, — jener Witterungsprocess, in welchem

sich die Donnerwolken in einen sanften Regen ergiessen und beim durchbrechenden Sonnenschein den Regenbogen bilden, personificirt. Desswegen ist sein Antlitz freundlich, heiter und friedlich (sedate) und die Donnersteinschleuder ruht gesenkt in seiner Hand.“

Sedat bi celó utegnila slovenska beseda biti in to pomeniti, kar latinska. Thema je sed, odkodar lat. sedare, setzen, machen, beruhigen, besänftigen, sedate, sich gesetzt habend = ruhig, friedlich. Ravno tako v slovensčini iz temata sed dobimo sedati, setzen machen, vsedati se, sich setzen.

Kadar nevihta odjenjevati začne, pravimo: „Že se vseda nevihta.“ Ker v staročeščini najdemo: „neposeda“ v pomenu: turbidus, turbulentus, inquietus (Šafařík in Palacky „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ 218), tedaj seda, poseda izrazuje nasprotni pomen: quietus, mitis, lenis. Suffiks at najdemo v besedi: rogat, hörnig, iz temat. rog, karat, felsig, iz temata: kar, gorat, bergig, iz temata gora. Kakor pa gorat je sestavljeno iz gora + at, toraj: goraat = gorât, tako je mogoče sedat iz seda + at = sedât, gesetzt, ruhig, friedlich = lat. sedatus.

V historični dobi nahajamo imena Sedeslav; utegnile so te imena po častji Sedata nastati. Vendar tudi Pogoda in Godut to izrazujeta, kar Sedatus, od god, tempus, goditi, pogoditi, temperare = sedare, primeri: Zeit in zeitigen.

Tudi se je utegnil bog mirnega rodivega deža in groma veleti: Samo, Samovit, Samota, ker so te imena zeló priljubljene bile pri Slovanih. Pomen imena sem že na drugem mestu razložil, da ima se iskati v koreniki sam, ruski: samitsja, beruhigen, sansk. çam in sam (glej „Novice“ leta 1858 Nr. 49 str. 386).

Važno je zmirom najti toliko osebnih imen na norenskih spomenicih: Sam, Samuk, Samuka, Samuda, in pa pri severnih Slovanih Samo, Samota, Samovit itd. Rusi imenujejo mladoletni praznik Semik = Friedensfest. Ime Samovit pričuje, da so stari Slovani božanstvo Samo častili, ker vit izrazuje to kar bog, staropersiški: vitha, deus, sansk. luč (glej Kuhn v Weberovih „Indisch. Studien“ str. 324). Tako utegne naš Sedatus biti staroslov. Samovit, quietus, sedatus Deus.

Ta članek, v katerem sem samo razlagati namenil Taran balto-sekiro, obsega sedaj tudi druge predmete, — vendar, ker glavna naloga mojih spisov poleg mitologičnih in starinskih izsledovanj je dokazovati slovenskost Norencov in Panonov, tedaj vse tukaj pretresovano gotovo ni zastoj pisano, marveč mi je nov temelj mojih terdenj.

Jezikoslovne stvari.

Odloček iz slovenske sintakse.

Več je vredno jedro kakor lupina, in če ima tudi revno opravo, dragi kamen ne izgubi cene; toda vrednosti primerjena oprava se mu prilega toliko lepše. Taka je tudi z kujigami.

Poglavitna reč so narodu koristne vednosti in znanosti, in če bi kdo pisal še tako blišečo slovensčino, malo bi izdalo narodu, ako ne bi si pisavec zadobil bogate zaloge vednosti, iz ktere bi mu delil kruh dušne omike. Al pri tem se tudi zunanja oblika ne sme puščati v nemar, in škoda je, če bukvam koristnih naukov polnim gerda pisava dela skazo. Torej je hvale vredno, da se nekteri pisavci po sporočilu našega Koseskega prizadevajo „jezik opiliti peg.“ Po takem rodoljubnem trudu se je zlasti v poslednjih desetih letih prisvetila že marsiktera, popred skrita, slovniška resnica.

Vendar tudi v ti reči delajmo s pametno mero, ktere je treba povsod. Pomisliti bo treba na eno stran, da kakor

Noreja ni našel korenike v keltiškem jeziku; ravno tako ne za ime Norici.

1) Guagnini „Descript. Sarm. europ.“ 1581 str. 9.

*) Nijola je v litevski mitologiji bila žena podzemeljskega kralja Poklus (Narbutt I, 66). Ime se ujema s slov. pekel, Höhle, kar v staroletiškem jeziku tudi pomenjuje: „morastiger Sumpf“ (Stender „Lett. Gramm.“ str. 267) toraj Poklos = Latov, palustris. Na Slovenskem imamo več mužnatih krajev, katerim se pravi: „pekel, v peklu.“

ga ni naroda čiste, nepomešane kervi, tudi ni in ne bo ohranil ne eden narod tako čistega, samorodnega jezika, v katerem ne bi se znala moč tuje dotike, in da iskaje tacega jezika, gonili bi se za nedosežnim vzorom; pomisliti bo na drugo stran, da smo vsi sinovi enega očeta Adama, enacih dušnih zmožnosti, čutenja in mišljenja, da torej ne more biti drugači, kakor da se po večem ujemajo vsi jeziki med sabo, da ni vse, kakor bi se komu zdelo, germanizem, ali če bi bil, da je morda prav za prav romanizem ali gre-cizem itd. gredoč nazaj po stopinjah ljudske omike, in da — kajti jezik ni človeku cilj in konec, temuč je le pomoček, s katerim naznanja svoje misli — vsaka tujka, vsak tuj rek slovenščine ne gerdi enako. „Priti ob kaj“ namesti „izgubiti“, na pr., je pošten in drugim boljšim Slovanom neznan germanizem, ali nas toliko tišči? Tudi je za razsojo, kaj je naše, kaj tuje, sploh treba redke redke učenosti. —

Med slovniškimi vprašanji se ravno sedaj pomika bolj naprej tudi to: Ali in kdaj se sme na ravnost za samostavnikom (nom. substant.) rabiti rodivnik (genit.) drugega samostavnika gol, to je, brez priloga ali družega pristavka.

Nekterim so se taki rodivniki silno pristudili, in reči se mora, ne po krivičnem, kajti vidimo, da govor prostega ljudstva in boljši spisi se jih nekako ogibljejo; toda ker je množina samostavnikov silno velika in število raznih primerov, v katerih se dajo po rečeni zvezi pritakniti drug drugemu, čisto nepregledno, bode pisaje slovenski pač marsikdo omahoval dostikrat in želel, da bi se ta predel slovenske sintakse nekoliko bolje pojasnil. Naj povem torej tudi jez, kar sem v ti reči mogel spoznati iz naših in družih slovnice, iz Daničičeve hvale vredne serbske sintakse in po lastni skušnji.

Pred vsem drugim gré tukaj vzeti v misel, da, ker slovenščina, podobna v tem latinščini, ne čisla nič kaj samostavnikov, že smemo nekako slediti tujščino v taci slovenskih stavkih, kjer samostavnik po en ali po dva rodivnika za sabo vleče. Mislimo po slovensko in mnogo redkeje nam se nameri prilika, da bi skup zadela po dva samostavnika. Pokažimo to v nekterih primerih:

Nadpis kacega sostavka „Eroberung Constantinopel's“ ne bo dobro poslovenjen, če rečemo „Osvojenje Carigrada“; bolje bo: „Kako so Turki pod se spravili Carigrad“; namesto: „Naprava snega“, priporoča se bolj: „Kako se napravlja sneg“; namesti: „Prihod Uskokov na Kranjsko“, „Kdaj so Uskoki prišli na Kranjsko“; namesti: „Boji Slovincov s Turki“, more se reči v nadpisu: Boji, ki so jih Slovenci imeli s Turki, ali: Kako so se Slovenci bojevali s Turki; nasproti pa bi: „Boji slovenski s Turki“ bilo čisto napčno, dokler ne odvezamemo pristavka „s Turki“; namesti: „Najdenje glave kneza Lazara“ recimo: „Glava kneza Lazarja najdena“ itd.

Ali kakor sem spomnil že od kraja, treba se je deržati mere; tudi samostavnikov ne gré zametavati preveč. Naša literatura, če iščemo pravega, ne bodo edine pripovedke in pesmice po narodnih posnete; razmérja in okoliščine, v katerih živimo današnjega dne sred raznih toliko omikanih narodov, ž njimi bojevaje boj napredovanja, niso več tako prvotne ali primitivne, da bi se moglo pisariti z golimi glagoli. Deržec se tacega ostrega pravila bi ne dobili nikoli ne kupčijskega ne pisarniškega ali pravdarskega jezika, bi ne mogli dati ljudem nikacega znanstvenega nauka, in še celó svetega pisma ne. Samostavniki in padeži (casus), po katerih se sklanjajo, ne dajo se, kar se tiče razločnosti in očitnosti rekov, nadomestiti z drugim ničimur. V znanstvenih bukvah pa je treba postavljati kaj drobne in tenke razločke; na primer: „in die Hände der Christen fallen“ mnogo je bolje reči po slovensko: „Priti kristjanom v roke“, kakor pa po nasprotnem uku: „Priti v

kristjanske roke“, — ker poslednje pomeni tudi v dobre, negrozovitne roke.

Pa vernimo se k prevzetemu delu. Ker se slovanski jezik, kakor je bilo rečeno, nekako ogiblje samih rodivnikov, pritaknjenih drugemu samostavniku, pristavlja takim rodivnikom bodi si prilog, bodi zaime, ali kak samostavnik v enacem padežu, včasih tudi po cel stavek, ali jih pa, kakor se godi najčešče, nadomešča s kacim prilogom, izpeljanim iz dotičnega samostavnika. Primeri perve verste so: Pregled vse zemlje; — nektare lastnosti našega naroda; — iz ust lažnjivega preroka; — podoba Device Marije; knjiga od Senja Ivana (serb.).

Kar se pa tiče prilogov, ki se va-nje spreminja rodivnik samostavnih imen, nam bo očitno toliko, da za to spremembo je pred vsem potreben kakošen prilog, ki bi ž njim nadomestili rodivnik, prilog, kateri ni dobil v narodnih ustah nikacega posebnega pomena, kajti prepoved, zmišljevat si ali kovati besede, velja popolnoma tudi za stran prilogov. Če v slovarji ne dobimo primérnega ali ušesu dovolj ugodnega priloga, treba bo kako drugače zadostiti temu, kar hoče gramatika.

Takošni prilogi, namestniki rodivnikov, dvoje so verste: svojivni prilogi (adjectiva possessiva), ki kažejo, čigava je reč, ktero naznanja pridruženi jim samostavnik, ali pa drugi prilogi. Pravi svojivni prilogi iz samostavnikov, kakor je znano, imajo končnico: ov ali ev, in (z nespremenljivim ž), dalje ji, ski, ovski, da od družih Slovincem manj znanih ne govorimo.

Vpraša se sedaj: Iz katerih samostavnikov se dajo izpeljevati pravi svojivni prilogi?

Samo iz taci, ki naznanjajo žive stvari, namreč: osebe, poosebljene (personificirane) bitja in po nekaki analogii tudi živali, to se vé da samo za stran tisti reči, ki se jim morejo pripisovati.

K večjemu bi se utegnila sém šteti še kaka rastlina, zlasti cvetke, kakor nageljnov cvet, majeronov duh, serb. ružin, prohin.

Samo živim stvarjem more kaj pripadati kakor nekaka svojina in samo tem se prilega vprašanje, čigavo je? pri vseh družih se vprašuje: od česa je, ali kakor si uže bodi. Nihče, na pr., ne bo vprašal, čigave so te vrata? če bi rad zvedil, ali so od hiše ali od kašče.

(Konec sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Berka Dragana v Verbovcu.

VIII. Pismo.

Dragi stric!

Pot proti „merzli jami“ je mikavna, romantična. Pa tudi z okolico, skozi ktero smo šli, smo bili jako zadovoljni. Meni je posebno dobro djala tiha samota. Kdor že več let med samim žlabudranjem otročjega sveta živi, je enak Prometheju, kteremu jastrob v eno mer jetra pika. Najzadnji koračaje proti „merzli jami“ sem premišljeval življenje gostega loga. Široke košate bukve z zelenimi glavami, vmes kakošna vsa zelena jelka, na ktere verhuncu kraljuje berhka veverčica, — nizki germiči stanovališče mnogoterega merčesa, — dalje tihi potočki, kraj katerih životari ponižna vijolica, — tam pa tam kakošen ptiček: vse to mi je čute mešalo in misli so se mi križale po glavi, kakor se križajo bčelice, kadar rojijo. Iz zamišljenosti moje me izbudí sova, ktera je čepela na debeli rasohi stare bukve, in mi krohotala nasproti svoj hu-hu-hu, kakor da bi bila hotla reči: „Luč je za vse oči, — al vse oči niso za luč!“

Zdajci smo pred „merzlo jamo“. Kakor pozoj odpira svoje žrélo in izpuhuje merzlo sapo, — odtod ime njeno „merzla jama.“

Opomniti moram, da se ob teh 3 brištih ne sme živini na enkrat toliko dati, kolikor potrebuje, zato ker se ji, če ima kup pred sabo, priskuti in še dobre piče jesti noče; če se ji pa to, kar ima na eno objed dobiti, vsakrat po 2 ali 3krat predloži, zaporedoma rada je in se nič ne potrati. Hlapec ali dekla se bota v kratkem prepričala, koliko da vsako živinče na enkrat klaje potrebuje, in té mere se mora zvesto držati, če hoče, da bo živina zmiraj rada jedla in se dobra ohranila.

Na to vižo se živina vsakokrat dobro najé in ima tudi dovelj časa, to kar je povžila, prezečiti, in dobí sopet veselje za jéd. Žeje živina ne sme nikoli terpeti; vselej se mora pred in med kladenjem napajati, in sicer vedno toliko pijače imeti, kolikor piti hoče. Živino morebiti večkrat zatega voljo napenja, ker ji pijače manka. Juri Pajk.

Jezikoslovne stvari.

Odloček iz slovenske sintakse.

(Konec.)

Ta svojina pa obsega sledeče posebne razdelke (po katerih hočemo tudi niže razverstiti nekoliko dotičnih primerov), namreč: 1. pravo lastino, prirojeno, kakor so telesni deli, ali pridobljeno (ves imetek); 2. lastnosti in zmožnosti telesne in dušne in druge posebnosti; 3. narurne, pravne ali djanske razmere med ljudmi, po katerih drug drugemu pripada, in 4. delanje v širocem pomenu in izdelke vsakega človeka, ali pa stan, v katerem se nahaja, in posame prigradke, ki se mu pripetijo.

Primeri k 1): Ivanova noga; — deklini lasje; — gospodarjeve oči (konja goje); — ljudske roke (manus hominum, Men-chenhände); — hlapcova srajca (das Hemd des gedachten Knechtes); Micine koze; — hudičeve zaderge; — ogerska dežela (provincia Hungarorum); — gosposka suknja; — angeljski kruh (panis Angelorum); — Turčinovo ime; — kravin in nasproti kravji rep; volovsko ime; — ptičje gnjezdo;

k 2): očetovo zdravje; — slava črnogorska; — Salomonova modrost; — Božja resnica; — konjičeva berzina;

k 3): Tomažev oče; — kmetov sin; — mescova mati (v pravlici); — kerčmarjev dolžnik; — Petričevi hlapci; knez serbski; ženina priča (Zeuge der gedachten Frau); — bratov učenik; — ptičji kralj; — ovčji pastir; —

k 4): Markovo pisanje; — županova spričba; — cesarska obljuba; — turške vojske; — Božja pomoč; — ženska bolezen (Frauekrankheit); — sinovo rojstvo; — sestrina smert; — račji hod, rakova pot; — kozje mleko; — mavrino rjojenje itd.

Znano je in tukaj ni treba dalje razlagati, kje se rabi prilog na ov ali in, kje na ji ali ski; pristavim naj samo, da se to pogostoma ravná tudi po misli govorečega; na pr. beseda človek utegne pomeniti ali posebnega edinca tega rodú ali pa tudi ves rod človeški; ravno tako orel ali posebnega ptiča te verste ali pa tudi vsa versto, ker rečeno od enega veljá tudi za vse druge; zato ne bo napčno reči: človekova (namesti človeška) dolžnost proti Bogu; ali: orlovo pérje za Adlerfedern; vendar pri besedah, ki pomenijo živali, premagujejo prilogi s končnico ji in ski; kajti potreba prilgov na ov in in je tu sploh redkejša, v pravlicah pa navadnejša.

Zastran besed, ki pomenijo žive stvari, velja pravilo, da se ne smejo v rodivniku brez pristavka samostavnim imenom privedati.

Vendar se nahajajo v vsakem slovanskem narečju pogreški tudi zoper to pravilo; že Dobrovsky navaja v česki slovnici, toda samo dva taka primera; namreč: syn Marye in syn človeka; tudi v serbskih pesmih dobivamo podobno, na priliko: Berže ide dvoru Ljubovića; — Podtananu Smiljanića kulu; — Da pokrade konje Jugovića; Muž je branić žene i djeteta itd., in Berlić celó uči v svoji

slovnici (po napčnem), da je: Berlića gramatika pravilneje od: Berlićeva gramatika. V poljskih in ruskih knjigah pa se pisavci celó ne derže rečenega pravila.

Kakor pa ima rodivnik za sabo kak dodatek, kak stavek po nanašavnem zaimenu (ki, kateri) pritaknjen, ni več dopuščeno, spremeniti ga v svojivni prilog, na priliko (2 Tim. 12, 26.): In da bi se iztergali iz zaderg hudiča, kateri jih derži vjete; — (Razod. 15, 17), sedem zlatih kup polnih jeze Boga, kateri živi od vekomaj do vekomaj; — to so besede Očeta, kateri me je poslal itd. — Toliko od imen živih stvari in od svojivnih prilgov.

Kar se pa tiče samostavnih imen, ki pomenijo vse druge ne žive reči, in iz katerih se, kakor v vsakem drugem jeziku, večidel tudi izpeljujejo prilogi, pa ne svojivniki, hočemo jih razdeliti na dve versti: na imena telesnih ali čutnih reči, in pa na zgolj umne reči (abstracta).

Za večino besed druge verste (zlasti pa za besede na ost, st, stvo, ki po večjem nimajo množnika, kakor tudi za zborne besede) velja pravilo, da se njih rodivniki ne spreminjajo v priloge, marveč da se privedajo drugim samostavnikom, bodi s pristavkom bodi brez pristavka.

Na primer: jarem sužnosti; — beseda resnice; — knjiga oproščenja (serb.); ruka pomoči (serb.); jez sem kruh življenja; — solze radosti; — vzrok žalosti; — želje mladosti; učenik mladine; začetek modrosti; moč lepote; kolo sreče; lepota nature; — kakor otroci svetlobe hodite (Efez, 5, 8); Janez je oznanoval kerst pokore v odpuščenje grehov (Mark, 1, 4, po Vuku: krštenje pokajanja za oproštenje grijeha); čas vojske, kuge, lakote, žetve itd. V teh primerih se morda (pa ne vselej) stavek dá drugači zasukniti, ali s prilogom se rodivnik ne more nadomestiti, ker ali tacega priloga ni ali če je, dobiva rad kak drug pomen, kakor: veren, srečen, radosten, žalosten.

Še spadajo sem glagolski samostavniki (subst. verbalia), izpeljani zlasti iz glagolov, ki hočejo imeti toživnik ali četerti padež. Kakor se glagol spremeni v samostavnik, nastopa namesti četertega drugi padež (rodivnik), na ktere ga prehaja delanje v glagolu zapopadeno, na pr. zidanje hiše; vstvarjenje sveta; priti k poznanju resnice; učenje pisma; vladanje države; pisanje pripovedek; rožljanje mečev; pitje vina; hvala krompirja. Če bi se s takošnim glagolskim samostavnikom zaznamovala tudi oseba, ostaja samostavnik druge (ne žive) reči, na katero prehaja delanje v rodivniku, kakor: Stvarnik nebes in zemlje; — vrednik Časa, vrednik Lumira, Nevena; učenik narodov (2. Tim. 1, 11, po Vuku: učitelj neznabožaca), odrešenik sveta, pa tudi: zaničevavcom pevcov. Nasproti pa se besede, ki pomenijo čas in razne njega dele, ne devajo v rodivnik, marveč nadomeščajo rodivnik s prilogom, na pr. dnevno delo, večerna molitev, nočna tmina, nedeljska pridiga, pomladanska cvetlica, sejmski vol, božični kruh itd.

Vrnimo se sedaj k samostavnim imenom ne živih, pa vendar telesnih stvari.

Tu je zopet treba razločiti, ali gré za kako stanovito reč, ki jo govoreči ima pred sabo in jo drugim rečem te verste nekako nasproti postavlja, ali pa za vse reči tiste verste brez razločka. V prvem primeru, ker ni svojivnih prilgov, bode se rabil ali rodivnik s pristavkom (na pr. visokost te gore), ali tudi brez pristavka (na pr. pri iztoku reke v morje), ali pa s predlogom od, tudi z ali s, iz itd. (na pr. ključ od kašče; vrata od hleva; trava z ledine), pri zemljopisnih in narodopisnih imenih tudi s prilogom na ski (na pr. valovi Savski ali pa valovi reke Save, tudi menda valovi Save, nikoli pa ne: valovi Savini ali Savni; savski most; zgodovina ruska, za: Geschichte Russlands, še bolje pa, ker razločneje: zgodovina cesarstva ruskega).

V drugem primeru, (v katerem Nemci najraje stikajo po dva samostavnika skup, Latinci pa rabijo rodivnik, če

ni primernege priloga) velja pravilo, da se v slovenskem rabi priloga, če je in če se more vzeti brez dvoumja. (Taki prilogi imajo večidel končnico: en, pa tudi ov, ev, ski), na pr.: solčni žarki (Sonnenstrahlen, radii solis); lipovo cvetje; hrastovo lubje; pšenični kruh; vratna kost; mestne šege (städtische Gewohnheiten, Stadtsitten), hišni prag; cerkveni dnarji; hodnično platno; morska deržava (Seemacht po ruskem) itd. Toda ni jih menda slovanskih bukev, v katerih bi ne našli dokaj izjem od tega pravila. Tako poje Vodnik: Štej snežnikov goličave. Tu se bo pač smelo največ prepustiti pisavcovi razsodnosti.

Še nahajamo v našem jeziku nekatere samostavnike, ki hočejo za rabo imeti druge samostavnike v rodivniku, brez vsega razločka, ali ti samostavniki pomenijo živeče ali mrtve stvari in ali je rodivniku pridružen kakošen dodatek ali ne. Taki samostavniki ne pomenijo ničesar, kar bi imelo obstanek samo za se, marveč samo omejujejo druge reči po njih telesni visokosti v nekakem geometrijskem pomenu, ali jim pa odločujejo kolikost in množino, kamor spadajo razne števila in mere in sploh besede, s katerimi odgovarjamo na vprašanje: koliko je česa?

Primeri so: kraj morja; po verhu planine; na uno stran vode; levi breg Soče; pasti na dno morja; konec vasi; na sredi njive. (Če pa ravno te besede v drugem stiku pomenijo kaj tudi same za se, imajo tudi priloge poleg sebe, kakor: deželski kraji; popis morskega dna itd.).

Ali pa: Število učencov; množtvo, množina ovac; sila, kerdelo, truma vojščakov; pomanjkanje kruha; četert ure; polovica sveta; klopko preje; niz biserov; venec smokev; snop detelje; otep slame; povemo, kodelja prediva; trobela platna; kepa snega; gruda zemlje; hlebček voska; — hleb, kos, zalogaj, merva, troha, krajic, sredica kruha; — konec vode; zerno žita; list papirja; deset glav, repov kónj; jato golobov; čeda ovac; gora, kup merličev; stog sena; tečaj lanú; nasad pšenice; versta vitezov; strel smodnika; meh, vreča (in enake posode) moke; butara derv; peljaj, voz sena; ladja žita; peč kruha; mošnja dnarjev; sod, kupa vina in vse enake posode; peščica ljudi; perišče (pregeršče) žita; plug volov; cent masla; mernik pšenice; dan hoda; stotina dukatah (serb.); deset cekinov plače; mesec danah (serb.), itd.

Že gori sem rekel, da ni mogoče objeti v mislih vseh primerov, ki se tičejo tega vprašanja, torej si tudi ne domišljam, da sem ga dognal; hotel sem le pro parte virili pripomoči k njega pojasnjenju. Dobro bi bilo, da bi kdo bivajočih med čisto slovenskim narodom hotel paziti in očitno naznaniti, ali in v katerih primerih se slišijo prilogi na ov ali ev in in od imen neživečih stvari (kakor se nahajata v najstariših českih prestavah sv. pisma priloga: ognjev, mečev), in pa kdaj se prav rabi tudi vsem drugim Slovanom znani rodivnik s predlogom od.

Cigale.

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

IX. Pismo.

Dragi stric!

Ko smo Križno goro zapustili, smo se podali spet nazaj v Cerknico, in smo tam pod streho blagosercnega dekana gosp. Anžlovarja našli gostoljubno sprejetje.

Naj Vam kaj malega povem od Cerknice.

Terg cerkniški ima obraz kakor vsi kranjski tergi, močne zidane hiše, sred terga slovensko drevo lipo, svojega kramarja, kerčem več kakor potrebno itd. Cerkev Devici Marii posvečena je zadosti prostorna, in kakor sem že omenil, da na Notranjskem ne smete iskati veličastnih

cerkev, tako tudi cerkniška pri vsi lepi snažnosti nima nobenih takih stvari, ktere bi prijatelja umetnosti unemale. Vendar tega niso Cerknicanje krivi, temoč njihova osoda.

Terg je več kakor enkrat bil napaden po sovražniku kerščanstva, za kterege krepko življenje si dan današnji diplomati toliko glave belijo. Leta 1522 je bil v tem tergu, kakor Valvazor piše, „Ach und Weh“. Leta 1559 je spet 16,000 Turkov v Cerknico prihrulo, in ves terg razdjal. Na Svečnico 1560 so Turki spet v Cerknici pometali, in 1578 se je vselil v ta ubogi terg pomor (kuga); — za milega Boga! kako bi mogoče bilo si iz takošnih stisk in nadlog pomagati. Sedaj jim je železnica nova kuga, ktera jim mori zaslužek, in tako jih le še zna jezero rešiti. Da bi se našla v Cerknici špekulativna glava, ktera bi vabila rudeče-lasaste Angleže s svojim „spleenom“ v ta romantični kraj, potem bi še utegnil kakošen šterling se v to okolico natepsti. Domači turisti so večidel ubožci, kateri si sira in čebulice v torbici seboj nesejo, da ju pri poličku kislega Dolenca pozobljejo. Svoje dni so Čiči in Krašovci barantali po Cerknici s soljo, sadaj Čiči in Krašovci sami neosoljeno juho serkajo.

Pred dvesto leti je slovela cerkniška roženkranska bratovšina s svojimi 32 večjimi in 15 malimi banderi. Ob času Valvazorja je štela bratovščina ta 86,000 udov. Bil je tudi tukaj nekdanj sloviten farmešter Gregor Červič, kateri je po Friulskem, Horvatskem in Koroškem slovel kot „Wunderdoctor“ ali zdravnik, kateri je vse ozdravil, kar mu je pod roko prišlo.

To je, dragi stric, vse, kar o zgodovini Cerknice vem. Naš gosp. Likar bi utegnil priložnost imeti več kaj povedati. Na Štirskem in Koroškem imamo po povelji svetlih škofov pri vsaki cerkvi že spisane farne kronike; kaj takošnega bi se tudi svobodno na Kranjskem začelo.

Kranjci poleg tega imajo že dosti nabranega gradiva v svojih letopisih, kakor: v Valvazorji, Baucerji, Dolničarji itd.; trebalo bi se le, tam poiskavati in v posebne bukve prepisovati. Vse to bi bolje koristilo za domačo zgodovino, kakor pa iskanje hiše v Ljubljani, pri kateri je Jason svojo barko privezal. Historično društvo bi moglo v svoje „Mittheilungen“ zbirati gradiva za domačo zgodovino, ne pa iskati od svojih sodelavcov že kritično izdelane zgodovine. Kritični zgodovinopisci še le ustajajo po nabranem gradivu, društvo in njihov organ je samo „Zeughaus“, v kterege se nosi orožje razne verste. Al pustimo to. Saj je lože prvo v roke vzeti in kritikovati kar so storili drugi, kakor pa z velikim trudom samemu starine nabirati.

Ko smo svoje potolčene kotrige (ude) s sladkim spanjem okrepili, smo šli v družbi ljubeznjivega gospoda dekana in gosp. kaplana Likarja obiskat škocjanske jame.

V bližnji vesi smo vzeli za vodnika kmeta Srebernika. Kmet Srebernik je bistra glava, bere „Novice“, in je veliko veselje imel, ko je zvedil, da ima pred seboj urednika „Novic“. Tudi mene je gledal po dolgem in širokem, in ni mogel zapopasti, kako da jaz v ta kraj pridem.

Jaz sem občudoval ostro logiko tega prostega slovenskega kmeta. Sedaj še le sem razumel besede Göthejeve v „Faustu“:

„Was du ererbt von deinen Vätern hast,
Erwirb es, um es zu besitzen.“

Mi, kateri se med izobražene štejem, smo v svojem mišljenju večidel pokvarjeni. Imel sem večkrat priložnost govoriti z izobraženimi prebivavci severne Germanije, ali ne sramujem se očitno spoznati, da jih večkrat nisem razumel, kaj so hotli povedati. Ni Vam nič druga čuti, kakor zmiraj le: Quantitatives in Qualitatives, Subjectivitaet in Objectivitaet — vsa žlabudrija je bila

„Wie eine der langbeinigen Cicaden,
Die immer fliegt und fliegend springt.“

Kako vse drugači trezno, razumno govori naš slovenski